

Doi No:
10.70431/UHAMAD.2025.9

Araştırma Makalesi
Research Article

Atf/Citation

Türkoğlu, Z. (2025). Gaziantep ilâhilerinin derlenmesinde Ali Hoca örneği. *Uluslararası Hisarlı Ahmet Müzik Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 10–23.

GAZİANTEP İLÂHİLERİNİN DERLENMESİNDE ALİ HOCA ÖRNEĞİ

Zeyneb TÜRKÖĞLU¹

ÖZ: Gaziantep müzik kültürü açısından zengin bir mirasa sahiptir. Bunun örneklerinden birisi de Gaziantep'te Ali Hoca olarak bilinen Ali Rıza Erhan'dır. Ali Hoca, 1901-1981 yılları arasında yaşamış, burada uzun yıllar imam ve müezzînlik görevlerinde bulunmuştur. Ayrıca şâir, hattat ve bestekârdır. Şiirleri kendisinin vefatından sonra 1983'te divan haline getirilip basılmıştır. Bu kitaptaki eserlerin bazıları dînî mûsikî icrâ edilen zikir ortamlarında gazel ve ilâhi olarak çeşitli makamlarda okunmuştur. Ali Hoca bu eserleri zikrullahlar sırasında okunması üzere öğrencilerine öğretmiş ve kendisinin sağlığındaki zikir meclislerinde öğrencileri tarafından okunmuştur. Fakat sonraki süreçte kendisinin olduğu bilinen bu eserlerin bestelerinin ve notalarının yazılı olarak bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte Hoca'nın günümüzdeki son öğrencilerinden, 2024'ün mart ayında vefat eden (Demirci) Ali Tur'un, 1960'lı yıllarda Ali Hoca'nın zikir meclislerinde bulunduğu sıralarda bu zikirleri ses makaralarıyla kayıt altına aldığı tespit edilmiştir. Tur, kendisiyle 2019-2020 yıllarında gerçekleştirilen görüşmelerde makaralardaki eserlerin beste ve güftelerini teyid etmiş ve anlaşılmayan ya da kayıta yer almayan sözlerinin derlenmesine yardımcı olarak bu eserlerin kaynak kişisi olmuştur. Bu çalışmada Ali Hoca'ya ait, Tur'dan dinlenen ve ses makaralarının bilgisayara aktarılması, analiz edilmesiyle elde edilen sekiz ilâhi derlemesine yer verilmiştir. Bu derleme çalışmasıyla notaya aktarılan ilâhiler hem Gaziantep hem de genel olarak Türk din mûsikîsi uygulamalarında seslendirilmeye ve çalgılarla çalınmaya uygun hale getirilmiştir. Bu çalışmanın daha geniş ve zengin bir mûsikî mirası elde edilebilmesi için Türk sanat ve halk müziği ile dînî mûsikî alanlarında derleme çalışmalarının artış göstermesi açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ali Rıza Erhan, Din, Gaziantep, Müzik, Türk müziği.

COMPILING THE ILAHIS OF GAZİANTEP REGION: CASE OF ALİ HODJA

ABSTRACT: Gaziantep has a rich heritage in terms of music culture. An example is Ali Rıza Erhan, known as Ali Hoca from Gaziantep. Ali Hoca lived between 1901-1981 and served as imam and muezzin for many years. He was also a poet, calligrapher and composer. His poems were turned into an anthology and published in 1983 after his death. Some of the works in this book were sung as ghazals and ilahis (i.e. hymns in Islamic tradition, particularly Turkish Sufism) in various modes in dhikr assemblies where religious music was performed. Ali Hoca taught these works to his students to be recited during dhikrullahs and they were recited by his students in dhikr assemblies during his lifetime. However, in the following period, while it was known that these were his musical works, there was no information about the compositions and notes of the works. One of the last students of the master in modern times, (Demirci) Ali Tur, who passed away in March 2024, attended Ali Hoca's dhikr assemblies in the 1960s and recorded these dhikrs with sound reels. During our interviews with him in 2019-2020, Tur confirmed the compositions and lyrics of the pieces on the tapes and helped us compile any unclear or missing words from the recordings, thus becoming a primary source for these works. The ilahis notated with this compilation study have been made suitable to be performed and played with instruments both in Gaziantep and in Turkish religious music practices in general. In order to obtain a wider and richer musical heritage, it is important to increase compilation studies in the fields of Turkish art, folk and religious music.

Keywords: Ali Rıza Erhan, Gaziantep, Music, Religion, Turkish.

¹ Öğr. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis/Türkiye, zeyneb.turkoglu@kilis.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0201-2008

GİRİŞ

Mûsikî, her zaman insan hayatının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. İbn Sînâ, mûsikîyi riyazi ilimler arasında ve her zaman daha güzel olanın üzerine kurulduğu bir iş olarak değerlendirmektedir. Ona göre mûsikî; birbirleriyle uyumlu olup olmamaları açısından sesler ve seslerle iç içe olan zaman birimlerinin durumlarını konu edinen riyâzî bir ilimdir (Turabi, 2002). Özellikle tıp alanında adından söz edilen İbn Sînâ'nın, eserlerinde mûsikîye ve mûsikî ile tedaviye yer vermesi, bu alanın insan üzerindeki etkisini göstermektedir. Nitekim, günün hangi saatinde hangi makamların insan üzerinde olumlu etkiler oluşturacağına ilişkin görüşleri (Turabi, 2002) bu duruma örnek teşkil etmekte ve sonrasında yapılan çalışmaları da teşvik etmektedir.

Müzik insanın hem psikolojik hem fizyolojik rahatsızlıklarını tedavi etmek amacıyla kullanılmaktadır. Nabız düşmesi ya da yükselmesi, kalp çarpıntısı, sindirim sistemi, cildin dinçliğinin azalması ya da artması gibi birçok hususta müziğin fiziksel etkilerinin olduğu, psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde, konuşma ve iletişim bozukluğu gibi çeşitli konularda olumlu etkilerin gözlemlendiği çalışmalar görülmektedir (Türkoğlu, 2023). İnsan hayatıyla böylesine iç içe bir alan olarak müzik, dînî uygulamalarda da önem taşımaktadır. Bir boyutuyla müzik, Allah'a yaklaştırdığı ve manevi duyguları geliştirdiği düşüncesinden hareketle ruhun gıdası, terbiye vasıtası olarak görülür (Ateş, 2015).

Türk din mûsikîsi içinde mûsikî uygulamaları bir şehrin bu alandaki bestekârları ve eserleri konusundaki zenginliğine göre şekillenir. Gaziantep birçok divan sahibi şaire ve bestekâra ev sahipliği yapmaktadır. “Çerâğ-ı vahdete pervâne oldum hasbeten lillâh” dizesiyle başlayan gazelin sahibi Aydî Baba gibi Gaziantepli divan şairlerinin birçoğunun özellikle dînî mûsikî içerisinde icra edilen eserleri vardır (Yakar, 2013). Elde edilen ses kayıtları ile de dînî mûsikî eserlerinin notaya aktarılması yoluyla yapılan derleme çalışmaları özellikle müzik kültürünün aktarımında önemli bir rol oynamaktadır. Mûsikî alanında en önemli örnekten biri ise Dârülelhan'dır. Bir eğitim kurumu olma vazifesi üstlenen ve Osmanlı'nın son dönemlerinden Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki dönemlere kadar uzanan Dârülelhan, Türk müzik kültürüne ait eserleri derleme çalışmalarının da öncüsü olarak ifade edilir (Taşdelen vd., 2021, s. 823). Nitekim bu kurumun derlemelerinden olan ve “Anadolu Halk Şarkıları” olarak yayımlanan külliyat, Türk halk müziğine yönelik en geniş kapsamlı kaynak olma özelliği taşır (Feyzi, Sümbüllü, Turhan, 2023).

Bu çalışmada da Türk din mûsikîsi alanında hem divan şairi hem de bestekâr olan Gaziantep'li Ali Hoca olarak bilinen Ali Rıza Erhan'ın ilâhileri ele alınmaktadır. Derlemeler, 1960'lı yıllardan günümüze ulaşan ses kayıtlarından ve öğrencisi, aynı zamanda ses kayıtlarının da sahibi olan Ali Tur'dan alınan kayıtlardan notaya aktarılmıştır.

Ali Hoca (Ali Rıza Erhan)

Ali Hoca olarak bilinen Ali Rıza Erhan, 1901'de Gaziantep'in Akyol Mahallesi'nde dünyaya gelmiş olup, babası Kadızade Mehmet Efe, annesi Bedesten Şeyhi Hüseyin Efendi'nin kızı Emine Hanım'dır (Taşan, 2018). Divanının mukaddime kısmından hayatı hakkındaki bilgilere ulaşılmaktadır. Bu bilgilere göre, mahalle okulu ve ticaret idadısından sonra hayata atılmış ve Gaziantep'te imamlık ve müezzinlik görevlerinde bulunmuştur. Akyol, Tabakhane ve Tekke camilerinde müezzinlik yapmış ve yine Tekke Camii'nde imamlık görevinde bulunmasının ardından 1970 yılında emekli olmuştur. Cömert, yardımsever, eğitici ve hoşsohbet olarak bilinen Ali Hoca, şair ve hattattır. Gösteriştan uzak, sade bir giyim ve yaşayış tarzına sahiptir. Hastalara, ihtiyaç sahiplerine yardım ettiği ve çarşıdan herhangi bir yiyecek aldığı anda bile yolda eşe dosta ikram etmeden geri dönmediği bilinmektedir. Zikre çok önem vermiş ve zikirlerin belli bir düzen ve ahenkle icrâ edilmesine de önem göstermiştir. Şiirlerinde “Rıza” ve “Feza” mahlaslarını kullanmıştır. Sağlığında, 1942 yılında divanını yazmaya başlamış ve vefatına kadar sürdürmüştür. 1981 yılında vefat etmiş ve kendisinden sonra 1983'te şiirleri kendisinin de vasiyet ettiği gibi “Feza” mahlasıyla divan olarak basılmıştır (Erhan, 1983).

Ali Tur

Ali Hoca, divanında yazan şiirlerden bir kısmını ilâhi olarak bestelemiş, öğrencilerine öğretmiş ve bu eserler zikir meclislerinde okunmuştur. Öğrencisi Ali Tur, demircilik mesleğiyle uğraşmıştır. 1960'lı yıllarda makaralı teypler yardımıyla Ali Hoca'nın eserlerinin de yer aldığı ses kayıtları yapmış ve bunları bugüne kadar muhafaza etmiştir. 2019 ve 2020 yıllarında kendisi ile yapılan görüşmelerde, hem Ali Hoca hakkında bilgiler vermiş, hem de ses makaralarında Ali Hoca'ya ait eserlerin derlenmesinde kaynak kişi olmuştur. Tur, mûsikîye olan ilgisinin çocukluk yaşlarından itibaren nasıl başladığı ve Ali Hoca ile yollarının nasıl kesiştiğini şöyle anlatır (Ali Tur, kişisel görüşme, 2 Ağustos 2019):

“Yatıyorum gece 9.30-10.00. ev de Şih Camii' nin yanındaydı. Bir zikrullah sesi geliyor. Sanki yatak hopluyor. Aman yaman, aman yaman. Nerede bu? Duramadım çocuğum daha. Sokak sokak arıyorum. Ses nereden geliyor? Ben gidinceye kadar vurdukları esma“ya Hay Ya Hu” durdu. Evi de bulamadım.

Ali Ali geldi, diyorlar. O gece ağladık, sonra yol gösterdiler. Tekke Camii'nde Ali Hoca'ya git dediler. Vardık Ali Hoca'nın yanına. Tekke Camii'nin imamı Sofu Hoca vardı. O zaman 3 tane hoca vardı: Hafız Tevfik Efendi, Altıncioğlu Mustafa Efendi, Sofu Hoca. 3 tane meşhur hoca vardı. 1951-51-53 seneleri. Bu Sofu Hoca emekli olduğu gibi Ali Hoca da Sofu Hoca'nın müezzini idi. Onun yerine imam olarak geldi. Eski Türkçeyi de ondan öğrendik. Dolayısıyla bizi eğdi, büğdü yetiştirdi.”

Ses kayıtları yaparak dinî mûsikî uygulamalarının yer aldığı ilim meclislerinde bulunduğu sıralarda kendisinin “Teyy Baba” olarak isimlendirildiğini ifade eden Ali Tur, 2024 yılının şubat ayında vefat etmiştir. 2020’de yaptığımız görüşmede Ali Hoca’dan bahsederken Tur, şu ifadeleri kullanmaktadır (Ali Tur, kişisel görüşme, 2 Ocak 2020) :

“Nereye gittiğimizi, ne yaptığımızı biz daha yanına varmadan bilirdi, ekranı açtı. Bizi çok sıkı bir terbiye içinde yetiştirdi. Bize öyle şeyler öğretti ki, zihnimize yerleştirmiş. Öğrettiğini kırk sene evvel söyledi. Kırk sene sonra aynı şey başımıza geldiği zaman, o öğrettikleriyle bizim hayatımızı kurtardı. Manevi açlığı olan birçok genç onunla yola girdi. Allah ondan razı olsun. Büyük bir zatı muhteremdi o.”

Ali Tur, demircilikle uğraştığı gençlik döneminde Almanya’da çalışmış ve hocasından ayrı kaldığı süreçte bulunduğu yerde insanlara zikirleri ve eserleri öğretmek için kendisinden izin almış ve bir ses kaydı istemiştir. Ses makarası kaydında, zikri Ali Hoca’nın bir mevlid akşamında yaptırdığı ve kaydedildiği ifade edilirken Ali Hoca’nın bir konuşmasına yer verilmektedir. Konuşmasında bu kaydı, kendi öğrencisi olan ve o sıralarda Almanya’da bulunan Demirci Ali Tur için yaptırdığı ve ona gönderdiği ifade edilmektedir. Ses kaydını yapan kişi, kaydı tekrar dinlemek üzere Antep’in kurtuluş gecesinde Ali Hoca’ya getirdiğini, hocanın kaydı çok beğendiğini ve akabinde konuşma yaptığını ifade etmektedir. Konuşmada Ali Tur’a hitaben şu sözler yer almaktadır (Ali Rıza Erhan, ses makarası kaydı, 1960):

“... Madem zikrullahı istemişsin. Benim de söylememi rica etmişsin. Benim adeta söyler halim yoktur. İşte zikrullahı dinleyin. O hususta Cenab-ı Allah sana daima ağzına muvaffaka bilhayr eylesin. (Amin) Madem orada zikrullah ettirecekmışsin. Ettir, sana izin veriyorum. Hazreti pirin himmeti daima seninle beraber olsun. Seyyid Ahmed Er-Rıfai’nin himmeti âlileri daima sizinle bir olsun. Nerede de olsanız Allah’ı unutmayın. Kur’an-ı Kerim’de 33 yerde Cenâb-ı Allah zikrullahı methetmiştir. Zikrullah edin diye müteaddid emirler vermiştir. Zikrullah daima kalbin cilasını artırır. Hatta Peygamber Rasulullah’a bile “kulûbiküm” buyuruyor. Zikrullah edin ki kalbiniz cilalansın diyor. O kadar zikredin ki deli mi oldu ne desinler. Hatta bak: Entifare kaddünya ve lisaneke Rabbin min zikrillâh. Dünyadan ayrılırken, vefatınız zamanında ağzındaki yaşlık zikrullah olsun buyuruyor. Şimdi ağzındaki yaşlık sana söylediğimdir. Şimdi “Allah, Allah, Allah” şimdi bu yaşlıktır. Onun için hiçbir an bir nefes unutmaman demektir. Çünkü ölümün vakti saati belli değildir aziz kardeşim...” Konuşmanın devamında da kasette boş kalan yerlerin yine zikir ve ilâhilerle doldurularak kendisine gönderileceği ifade edilmektedir.

2020’de yaptığımız görüşmede de Tur, hocasının konuşmasındaki zikrullah yaşlığından bahsederek çabuk unutulmayanlardan olma temennisini şöyle dile getirmektedir:

“Allah’ın keremine çok şükür. Rabbin’den dilediğin bizim de son nefesimizde. Ağzımızdaki yaşlık zikrullah yaşlı oğlan. Herkesin rızasını kazanarak, çabuk unutulmalardan olmayalım inşallah. Çabuk unutulmalardan çabuk olur...”

Kendisiyle yapılan görüşmelerden ve ses makaralarından elde edilen veriler neticesinde Tur, Gaziantep dinî mûsikîsinin ilâhilerinde kaynak kişi niteliğiyle kalıcı olarak yer alacaktır.

YÖNTEM

Bu araştırmada Gaziantep dinî mûsikî örneği olan eserlerin derlenebilmesi için belgelerin analizine olanak sağlayan doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Belgelerin, geniş bir şekilde tanımlandığı doküman analizinde yazılı belge olarak süreli yayınlar, kişisel anlatımlar gibi metinler, görsel belge olarak da film görüntüleri, fotoğraf ya da çizimler gibi görsel içerikler değerlendirilmektedir (Guest vd., 2013).

Ayrıca ses makaralarından alınan kayıtlar ile görüşmeler sırasında yapılan kayıtların notaya aktarılmasıyla ilâhiler derlenmiştir. 1960’larda makaralı teyplerle ses makaralarına kaydedilmiş eserler, yine teyplerden mikrofon ve hoparlör işlevi taşıyan bir kabloyla bilgisayara aktarılmıştır. Aktarılan ses kayıtlarından elde edilen ilâhi besteleri, “Musescore” adlı dijital nota yazım programıyla notaya alınmıştır. Bu çalışma 1960’larda kayda alınan eserlerin Gaziantep dinî mûsikî repertuarına kazandırılması ve ulaşılabilir hale getirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmada derlenen eserler ise ses kayıtlarında yer alan ilâhi formundaki eserlerle sınırlandırılmıştır.

Ali Tur, hocası Ali Rıza Erhan’dan birçok eser nakletmektedir. Eserlerin çoğu ses makaralarında da yer almaktadır. Eserlerin kayıtlarda olmayan farklı sözleri Tur’dan alınmıştır. Hem kendisinden hem de kayıt altına

aldığı ses kayıtlarından hareketle bu eserler günümüzde notaya aktarılabilmektedir. Ses kayıtlarında Ali Hoca'ya ait birçok ilâhi ve gazele ulaşılmıştır. Bu çalışmada hem Teyp Baba Ali Tur'dan hem de ses kayıtlarından derlenen bazı ilâhilere yer verilmiştir.

Tur'un düğün ilahisi olarak ifade ettiği eser dönemin mûsikî uygulamalarına örnek niteliği taşımaktadır.

BULGULAR

Hüseyni İlâhi: Mecnun Sever Leylâ'yı

Sözlerin kime ait olduğunu bilmediğini fakat bestenin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir. İlahinin damat camiye götürülürken okunduğunu belirtirken şu bilgileri de vermektedir:

“Antep'in adeti idi. Gelinci günü, düğün günü gelin eve gelir. Akşam damadı giyindiririz. Bütün arkadaşları, akrabaları. Camiye iki tane hoca gazel veya koşma olarak söyleyip söyleyip camiye götürürdü damadı. Bu gibi şeyler söylerdi. Ondan sonra yaşlı kadınlar, ya Rabbim sen bu adama muhabbet ver. Ya Rabbim yuvasını kayım eyle deyip dua ederlerdi. Muhabbet, muhabbet. Acaba ben neyi acıdım dedim. Muhabbet neyi? Derdim o zaman gençken, ne olduğunu bilmezdik herhalde işte gençtik. Muhabbetin ne olduğunu o zaman anladık yani. Muhabbet Rabb'imın vermiş olduğu bir muknet.” (Görüşme, Tur, 2020)

İlahinin sözleri:

Mecnun sever Leylâ'yı

Ben severim Mevlâyı

Kan ağlayı ağlayı

Dergâhına gelmişem

Dergâhına gelmişem

Sana hayran olmuşam

Ya Mevlâ, Ya Allah, Ya Rabbim

Ne ettim ne eyledim

Çok hatalar söyledim

Döndüm tövbe eyledim

Dergâhına gelmişem

Dergâhına gelmişem

Sana hayran olmuşam

Ya Mevlâ, Ya Allah, Ya Rabbim (Görüşme, Tur, 2019)

Ali Hoca'nın bu düğün ilâhisi hüseyni makamında bestelenmiştir. Hüseyni makamı ise; yerinde (dügâh perdesi) hüseynî beşlisine, hüseynî perdesinde uşşak dörtlüsünün eklenmesiyle oluşmaktadır (Özkan, 2000, s.156).

İlâhının notası:

Şekil 1.

Hüseyini Dügün İlâhisi: Mecnun Sever Mevlayı (Türkoğlu, 2020, s.93)

HÜSEYİNİ İLÂHİ

"MECNUN SEVER LEYLÂ'YI"

Aksak Semai Kaynak: Demirci Ali Tur*
Derleyen ve Notaya Alan: Zeyneb Türkoğlu

Mecnun se ver Ley lâ... yı... ben... se... ve... rim... Mev lâ... yı...
Kanağ la yı ağ la... yı... der... gâ... hı... na... gel... mi... şem...
Dergâ hı na gel mi... şem... sa... na... hay... ran... ol... mu... şam...
ya... Mev... lâ... Ya... Al... lah... Ya... Rab... bim

Mecnun sever Leylâ'yı, Ben severim Mevlâ'yı Kan ağlayı ağlayı Dergâhına gelmişem	Ne ettim ne eyledim Çok hatalar söyledim Döndüm tövbe eyledim Dergâhına gelmişem
Dergâhına gelmişem Sana hayran olmuşam Ya Mevlâ, Ya Allah, Ya Rabbim	Dergâhına gelmişem Sana hayran olmuşam Ya Mevlâ, Ya Allah, Ya Rabbim**

* Ali Tur; Gaziantep'li olup, Ali Rıza Erhan Hoca'nın mürididir. Demircilik mesleğiyle uğraşmış ve emekli olmuştur.
** Bu ilâhî Ali Tur ile 2 Ağustos 2019 tarihinde yapılan ve kendisinin evinde gerçekleştirilen görüşmede kaydedilmiş ve o kayıttan notaya alınmıştır. Ali Tur'un ifade ettiğine göre bu ilâhî, "damat uğurlaması" yahut "gelinci getirmek" olarak bilinen uygulamada okunurdu.

Hüseyini İlâhî: Deyup Can-ı Gönülден

Ali Tur, ses makara kayıtları içerisinde derlenen bu hüseyini ilâhının güfte ve bestesinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir. Eserin usûlü 10/8'lik aksak semâidir. Ali Hoca Divanı'nda da sözler yer almaktadır:

Deyup cân-ı gönülден dâim estağfirullah

Çıkar sivâyı dilden deyüb estağfirullah

Allah estağfirullah, daim estağfirullah

Gönülден mâsivâyı, çıkar ucb'î riyâyı

Sakın olma mürâyı de gel estağfirullah

Allah estağfirullah daim estağfirullah

Allahını zikreyle, her haline şükreyle

Âkıbetin fikreyle, Lâ ilâhe illâllah

Lâ ilâhe illâllah, mâ fi kâlbî gayrullah

Olma zikirden cüdâ, böyledir emr-i Hudâ

Her şâm subh-u mesâ Lâ ilâhe illâllah

Lâ ilâhe illâllah, mâ fi kâlbî gayrullah

Zikirden geru kalma, deryây-ı zenbe dalma

Özünü nâre salma Lâ ilâhe illâllah

Lâ ilâhe illâllah, mâ fi kâlbî gayrullah

Zikrin olsun her nefes gayriden ümidi kes

Allah bes Bâkî heves Lâ ilâhe illâllah

Lâ ilâhe illâllah, mâ fi kâlbî gayrullah

Fezâ'yım çok günâhım, cürmi htâdır kârım

Hudâ peşt-i penâhım tevbe estağfirullah

Allah estağfirullah, dâim estağfirullah (Erhan, 1983, s. 351)

İlahinin notası:

Şekil 2.

Hüseyini İlahi: Deyup Can-ı Gönülden (Türkoğlu, 2020, s.88)

HÜSEYİNİ İLÂHİ
"DEYÜP CÂN-I GÖNÜLDEN"

Güfte-Beste: Ali Rıza Erhan (Ali Hoca)*
Kaynak Kişi: Demirci Ali Tur**
Derleyen ve Notaya Alan: Zeyneb Türkoğlu

Yürük Semai
%

Deyüp cân-ı gönülden, di gel estağfirullah Zikir den olma cüdâ, böyledir emr-i Hudâ
Çıkar sivâyı dilden, di gel estağfirullah Her şâm subh-u mesâ lâ ilâhe illallah
Allah estağfirullah, dâim estağfirullah La ilâhe illallah, mâ fi kalbî gayrullah
Gönülden mâsivâyı, çıkar uc-i riâyı Cehr-i zikre taş atma, boyunca küfre batma
Sakın olma mürâyî, de gel estağfirullah Şeytana uyup yatma, lâ ilâhe illallah
Allah estağfirullah, dâim estağfirullah La ilâhe illallah, mâ fi kalbî gayrullah
Zikir den geri kalma, deryây-ı zenbe dalma Cehr-i zikrin sadası, uyarır cümle nâsi
Özünü nâre salma, lâ ilâhe illallah Kara kalbin cılası, lâ ilâhe illallah
Lailâhe illallah, mâ fi kalbî gayrullah Lâ ilâhe illallah, mâ fi kalbî gayrullah

Zikrin olsun her nefes, gayriden ümidi kes
Allah bes Bâkî heves, lâ ilâhe illallah
La ilâhe illallah, mâ fi kalbî gayrullah

* Ali Rıza Erhan, 1901-1981 yılları arasında Gaziantep'te yaşamıştır; "Ali Hoca" namıyla bilinmektedir. Gaziantep Akyol, Tabakhane, Tekke camilerinde müezzînlik yapmış, daha sonra Tekke Câmii'nde imamlık yapmıştır. Hattat, bestekâr ve şâirdir. Ali Hoca, Kâdir Şeyhidir. Vefatından sonra şiirleri Ali Hoca Divânı olarak bastırılmış. Divân'ın başında, bazı şiirlerini besteleyip öğrencilerine öğrettiği bilgisi vardır. (Ali Rıza Erhan, Ali Hoca Divânı, Gaziantep 1983, s.4)

** Ali Tur, Ali Hoca'nın müridi olup, demircilikle uğraşmış ve emekli olmuştur. 1960'lı yıllarda kayda aldığı ses makaralarında yer alan bu ilahinin sözlerinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir. Turhan Taşan'ın "Türk Müziğinde Gaziantep Bestekâr ve Güfte Şairleri" kitabında bu ilahinin bestekârının Ali Hoca olduğu, güftekârının belli olmadığı ifade edilmektedir. (Taşan, s. 112) Fakat güftenin Ali Hoca Divânı'nda yer alması, eserini Ali Hoca'ya ait olduğunu teyid etmektedir. (Ali Hoca Divânı, s.351)

Hicaz İlâhi: Hele Gel Gel İmam Ali

Hicaz makamındaki bu eser ses makara kayıtlarındaki zikirlerde yer almaktadır. Eserin usûlü 6/8'lik yürük semâidir. Sesler çok eski zamanlarda kaydedildiği için sözlerin anlaşılmadığı yerlerde Ali Tur ile yapılan görüşmelerden de sözlerin anlaşılmasını kısımları derlenmiştir:

Hele gel gel İmam Ali

Bu tarikatın temeli

Ey evliyâlar güzeli

Hele gel gel İmam Ali

Hasan Hüseyin pederi

Mevlâm vermesin kederi

Ey evliyâlar güzeli

Hele gel gel İmam Ali

Seni sever hâlis ümmet

Seni sevmek câna minnet

Bu Rıza'ya eyle himmet

Hele gel gel İmam Ali. (Görüşme, Tur, 2019)

Tur, diğer görüşmemizde ise aynı ilahinin farklı bir dörtlüğünü eklemektedir:

Hel etâ indîşânında

Okunur Hak Kur'an'ında

Yarın mahşer divanında

Hele gel gel İmam Ali. (Görüşme, Tur, 2020)

İlâhi hicâz makamındadır. Hicâz ismi hem bir makamdır hem de dört makamdan oluşan "hicâz ailesi"ne ismini vermektedir. Bu aile benzer özellikler taşıyan Hicaz, hicaz hümayun, zirgüleli hicaz ve hicaz uzzal makamlarından oluşmaktadır. Ali Hoca'nın hicaz ilahileri, Özkan'ın (2000, s.140) yerinde hicâz dörtlüsüne nevâda buselik beşlisinin eklenmesiyle oluştuğunu ifade ettiği hicaz hümayun makamının özelliğini taşımaktadır. Ayrıca eserin usûlü 2/4'lük nim sofyan olarak tespit edilmiştir.

İlâhinin notası:

Şekil 3.

Hicaz İlâhi: Hele Gel Gel İmam Ali (Türkoğlu, 2020, s.79)

HİCAZ İLÂHİ
"HELE GEL GEL İMAM ALİ"

Güfte - Beste: Ali Rıza Erhan (Ali Hoca)*
Kaynak: Demirci Ali Tur**
Derleyen ve Notaya Alan: Zeyneb Türkoğlu

Nim Sofyan

§

He le gel gel i lar
Ey ev li ya lar

man A li
gü ze li

Bu ta ri ka tin
He le gel gel i

te me li
man A li

Bu ta ri ka tin
He le gel gel i

§

te me li
mam A li

TÜRKOĞLU

Hele gel gel İmam Ali Hasan Hüseyin pederi
Bu tarikatın temeli Mevlâm vermesin kederi
Ey evliyâlar güzeli Ey evliyâlar güzeli
Hele gel gel İmam Ali Hele gel gel İmam Ali

Seni sever hâlis ümmet
Seni sevmek câna minnet
Bu Rıza'ya eyle himmet
Hele gel gel İmam Ali***

* Ali Rıza Erhan, 1901-1981 yılları arasında Gaziantep'te yaşamıştır; "Ali Hoca" namıyla bilinmektedir. Gaziantep Akyol, Tabakhane, Tekke camilerinde müezzinlik yapmış, daha sonra Tekke Câmi'i'nde imamlık yapmıştır. Hattat, bestekâr ve şairdir. Ali Hoca, Kâdiri Şeyhidir. Vefatından sonra şiirleri Ali Hoca Divânı olarak bastırılmış. Divân'ın başında, bazı şiirlerini besteleyip öğrencilerine öğrettiği bilgisi vardır. (Ali Rıza Erhan, Ali Hoca Divânı, Gaziantep 1983, s.4)

** Ali Tur, Ali Hoca'nın müridi olup, demircilikle uğraşmış ve emekli olmuştur. 1960'lı yıllarda kayda aldığı ses makaralarında yer alan bu ilâhinin sözlerinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir.

*** İlâhinin güftesi, ses makarası kayıtlardan ve 2 Ağustos 2019 tarihinde Ali Tur ile kendisinin evinde yapılan görüşmeden derlenmiştir.

Tur, bu ilâhinin bestesiyle şu sözlerde bir ilâhinin de okunduğunu belirtmektedir:

Hayya (yılan) bizden uzak olur

Ejderhalar bizâr olur

Ateş bize gülzar olur

Gider Hakk'a Rifâiler / Gider Hakk'a Kâdiriler

Nurdandır anın taçları

Ateşte yanmaz saçları

Seyyid Ahmed'tir başları

Gider Hakk'a Rifâiler / Gider Hakk'a Kâdiriler

Pirimiz Levze'ye vardı

El bağlayıp divan durdu

Habibullah elin verdi

Gider Hakk'a Rifâiler / Gider Hakk'a Kâdiriler

Rıza sen de ol sâlikî
Budur cennetin mâlikî
Gider Hakk'a Rifâiler
Gider Hakk'a Kâdirîler (Görüşme, Tur, 2020)

Hicâz İlâhi: Şem'a Yanan Pervâneler

Hicâz makamında bestelenmiş olan ilâhinin kaydına ses makaralarından ulaşılmıştır. Ali Tur da bestenin Ali Hoca'ya ait olduğunu belirtmektedir. Fakat sözler, farklı makamlarda bestelenen örneklerinden anlaşıldığına göre Harputî'ye aittir. Eserin usûlü 2/4'lük nim sofyan olarak tespit edilmiştir.

Ali Hoca'nın ilâhisinde yer alan sözler:

Şem'a yanan pervâneler
Gelsin beraber yanalım
Aşka düşen divâneler
Gelsin beraber yanalım.

İlâhi Notası:

Şekil 4.

Hicâz İlâhi: Şem'a Yanan Pervâneler

HİCAZ İLÂHİ

"ŞEM'A YANAN PERVÂNELER"

Güfte: Harputî
Kaynak: Ali Tur (Demirci)*
Derleyen ve Notaya Alan: Zeyneb Türkoğlu

Nim Sofyan

Şem a ya nan per vâ ne ler

Gel sin be ra ber ya na lım ya Hay lım

Aş ka dü şen di va ne ler

Aş ka dü şen di va ne ler

Gel sin be ra ber ya na lım ya Hay lım

TÜRKOĞLU

Şem'a yanan pervâneler
Gelsin beraber yanalım
Aşka düşen divâneler
Gelsin beraber yanalım**

* Ali Tur, Ali Hoca'nın müridi olup, demircilikle uğraşmış ve emekli olmuştur. 1960'lı yıllarda kayda aldığı ses makaralarında yer alan bu ilâhinin sözlerinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir.
** İlâhinin güftesi, ses makarası kayıtlarından ve 2 Ağustos 2019 tarihinde Ali Tur ile kendisinin evinde yapılan görüşmeden derlenmiştir.

Nihâvend İlâhi: Şeyhim Malatyalı

Nihâvend makamındaki bu ilâhi, ses makaralarında yer alan kayıtlardan derlenmiştir. Ayrıca Ali Tur ile yapılan görüşmelerde kendisinden de dinlenilmiştir. Tur, ilâhinin sözlerinin Ali Hoca'ya ait olduğunu belirtmektedir. Fakat bestenin bir İstanbul türküsü olan "Üsküdar Gideriken" (Kâtibim) eserin bestesi olduğu anlaşılmaktadır. Ses kayıtlarında da aynı bestenin yer aldığı görülmektedir. Bu durum Ali Hoca'nın, türkü bestesinin üzerine kendi sözlerini güfte olarak giydirdiğini ve zikirlerde cemaat tarafından toplu olarak söylendiğini göstermektedir.

İlâhinin sözleri şu şekilde derlenmiştir:

Şeyhim Malatyalı, aslı Sudanlı
Anın çin eylerim böyle efgânı
Gel seyreyle bize olan halları
Medet Ya Hazreti Gavs-i Geylanî
Gel seyreyle bize olan halları
Birçok dervişleri menfî ettiler
Kimisini asıp kimisini kestiler
Kimisini zindanlara attılar
Medet Ya Hazreti Gavs-i Geylanî
Gel seyreyle bize olan halları.

İstanbul türküsü bestesi olan eser nihavend makamındadır. Buselik makamı dizisinin rast perdesi üzerindeki şeddi olan nihavend makamı, rast perdesi üzerinde buselik beşlisine, neva perdesinde bazen kürdî dörtlüsü bazen de hicâz dörtlüsünün eklenmesiyle oluştuğu şeklinde tanımlanır (Özkan, 2000, s.208). Eserin usûlü ise 2/4'lük nim sofyandır.

İlâhının notası:

Şekil 5.

Nihâvend İlâhi: Şeyhim Malatyalı (Türkoğlu, 2020, s. 108)

NİHÂVEND İLÂHİ

"ŞEYHİM MALATYALI"

Güfte: Ali Rıza Erhan (Ali Hoca)*
Kaynak Kişi: Ali Tur (Demirci)**
Derleyen ve Notaya Alan: Zeyneb Türkoğlu

Nim Sofyan

Şey him Ma lat ya_____ lı as lı Su dan lı
Bir çok der viş le_____ ri men fi et ti ler

A nm_ çin ey le_____ rim_ böy_ le_ ef_ gâ_ nı ni
Ki mi_ si ni a_____ sp_ ki mi si ni kes_ ti_ ler ler

Gel sey rey le bi_____ ze o lan hal la rı
Ki mi si ni zin_____ dan la ra at tı lar

Me det_ ya Haz re_____ ti_ Gav_ si_ Gey_ la_ nı

Gel sey_ rey le bi_____ ze_____ o_ lan_ hal_ la_ rı

SON TÜRKÖĞLÜ

Şeyhim Malatyalı, aslı Sudanlı Anın çin eylerim böyle efgânı Gel seyreyle bize olan halları Medet Ya Hazreti Gavs-i Geylanî Gel seyreyle bize olan halları	Bir çok dervişleri menfî ettiler Kimisini asıp kimisini kestiler Kimisini zindanlara attılar Medet Ya Hazreti Gavs-i Geylanî Gel seyreyle bize olan halları
--	---

* Ali Rıza Erhan, 1901-1981 yılları arasında Gaziantep'te yaşamıştır; "Ali Hoca" namıyla bilinmektedir. Gaziantep Akyol, Tabakhane, Tekke camilerinde müezzinlik yapmış, daha sonra 'Tekke Câmii'nde imamlık yapmıştır. Hattat, bestekâr ve şairdir. Ali Hoca, Kâdirî Şeyhidir. Vefatından sonra şiirleri *Ali Hoca Divânı* olarak bastırılmış. Divân'ın başında, bazı şiirlerini besteleyip öğrencilerine öğrettiği bilgisi vardır. (Ali Rıza Erhan, Ali Hoca Divânı, Bugün Ajans, Gaziantep 1983, s.4)

** Ali Tur, Ali Hoca'nın müridi olup, demircilikle uğraşmış ve emekli olmuştur. 1960'lı yıllarda kayda aldığı ses makaralarında yer alan bu ilâhının sözlerinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir. Beste ise İstanbul türküsü olan "Kâtibim"e giydirmedir.

Sabâ İlâhi: Ey Sâlik Uyan

Ali Tur, ses makara kayıtları içerisinde derlenen bu sabâ ilâhının güfte ve bestesinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir. Ali Hoca Divanı'nda da ilâhi sözleri yer almaktadır:

Ey sâlik uyan, yatma yeter, yan gecelerde
Zikreyle hemân Rabbını her an gecelerde
Beyhude yere ömrünü gel verme hevâya
Ağyara uyan peşimân olur son gecelerde
Bak şâm-ü seher bülbül-ü gülzâr-ı nevaya
Yanmakta her an aşk ile bin can gecelerde
Kalp müşkülünü altına sun, kan gecelerde
Uykuya dalup yatma Fezâ, eyle tefekkür
Çün feyzini Hak eyliyor ihsân gecelerde (Erhan, 1983; s. 279)

Eser, bileşik (mürekkebe) bir makam olan sabâ makamındadır. Sabâ makamı, çargah perdesindeki zirgüleli hicâz makamı dizisine yerinde sabâ dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmektedir (Özkan, 2000, s. 342). Eserin usûlü ise 2/4'lük nim sofyan'dır.

İlâhının notası:

Şekil 6.

Sabâ İlâhi: Ey Sâlik Uyan (Türkoğlu, 2020, s. 116)

SABÂ İLÂHİ

"EY SÂLIK UYAN"

Güfte-Beste: Ali Rıza Erhan*
Kaynak Kişi: Demirci Ali Tur**
Derleyen ve Notaya Alan: Zeyneb Türkoğlu

Nim Sofyan
♩ = 125 %

Ey sa___lik u yan yat ma ye ter___
Bey hu___de ye re öm rü nü gel___
Bak şam___u se her bülbül i gül___

yan ge ce ler___de e man___e___man___
ver me he va___ya
zar ı ne va___ya

Zik rey___le he man Rab bı nı her___
Ağ ya___re u yan piş man o lur___
Yan mak___da her an aşk i le bin___

an___ge ce___ler___de___
son___
can___

ler___de___

SON TÜRKÖĞLÜ

Ey sâlik uyan yatma yeter yan gecelerde
Zikreyle heman Rabbini her an gecelerde
Beyhûde yere ömrünü gel verme hevâya
Ağyâre uyan pişimân olur son gecelerde
Bak şâm-ü seher bülbül-i gülzâr-ı nevâyâ
Yanmakta her an bin can gecelerde
Rahmet yağıyor cevî-i semâdan nazar eyle
Kalp keşkülünü altına sun kan gecelerde
Uykuya dalup yatma Fezâ, eyle tefekkür
Çün feyzini Hak eyliyor ihsan gecelerde***

* Ali Rıza Erhan, 1901-1981 yılları arasında Gaziantep'te yaşamıştır; "Ali Hoca" namıyla bilinmektedir. Gaziantep Akyol, Tabakhane, Tekke camilerinde müezzini yapmış, daha sonra Tekke Câmii'nde imamlık yapmıştır. Hattat, bestekâr ve şâirdir. Ali Hoca, Kâdirî Şeyhidir. Vefatından sonra şiirleri Ali Hoca Divânı olarak bastırılmış. Divân'ın başında, bazı şiirlerini besteleyip öğrencilerine öğrettiği bilgisi vardır. (Ali Rıza Erhan, Ali Hoca Divânı, Gaziantep 1983, s.4)
** Ali Tur, Ali Hoca'nın müridi olup, demircilikle uğraşmış ve emekli olmuştur. 1960'lı yıllarda kayda aldığı ses makaralarında yer alan bu ilâhının sözlerinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir.
*** İlâhının güftesi, ses makarası kayıtlarından ve 2 Ağustos 2019 tarihinde Ali Tur ile kendisinin evinde yapılan görüşmeden derlenmiştir. (bkz. Ali Hoca Divânı, s. 279)

Segâh İlâhi: Allahu Allah Nasır:

Segâh makamındaki bu eser ses makara kayıtlarındaki zikirlerde yer almaktadır. Ali Tur ile yapılan görüşmelerde kendisinden de dinlenmiştir.

İlahinin Sözleri:

Allahu Allah Nasır
Sultanım Abdulkâdir
Seydullah eshabel Hak
Himmet Ya Rifâiyiz
Allahumme salli alâ
Seyyidina Muhammed
Ya Celîli Ya Allah
Lâ ilâhe illallah
Ya Rahîmi Ya Allah
Lâ ilâhe illâllah

Ses kayıtlarında her beyit çok sayıda tekrar edilmektedir. Örneğin ilk beyit beş tekrar, ikinci beyit beş tekrar şeklinde görülmektedir. Aynı ezgilerle “Allahu Allah” zikirleri devam etmektedir. Sözler önce bir zâkir tarafından söylenmekte, tekrarlar zikirde bulunan tüm cemaatle seslendirilmektedir. Özkan, eserin makamı olan segâh makamını şöyle tanımlar: “Segâh makamının dizisi, günümüze kadar yerinde segâh beşlisine eviç perdesinde bir hicaz dörtlüsünün eklenmesidir, diye tarif edilmiştir. Hatta bu diziyeye zaman zaman yerinde eksik segâh beşlisinin de katıldığı ve bu sebeple nevâ perdesi üzerinde uşşak beyati dizisi meydana geldiği, bunun da gerdaniye perdesinde bir buselik beşlisinin yol açtığı belirtilmiştir” (2000; s.276). Eserin usûlü ise 2/4'lük nim sofyanıdır.

İlâhinin notası:

Şekil 7.

Segâh İlâhi: Allahu Allah Nasır

SEGÂH İLÂHİ

"ALLAHU ALLAH NASIR"

Güfte-Beste: Ali Rıza Erhan (Ali Hoca)*
Kaynak Kişi: Ali Tur (Demirci)**
Derleyen: Zeynep Türkoğlu

Al la hu Al lah Na sır
Sey dul lah es ha bel Hak

Sul ta nım Ab dul kâ dir
Him met Ya Ri fa i yiz

Al la hu Al lah Na sır
Sey dul lah es ha bel Hak

Sul ta nım Ab dul kâ dir
Him met Ya Ri fa i yiz

TURKOĞLU

Allahu Allah Nasır Sultanım Abdulkâdir Seydullah eshâbel Hak Himmet ya Rifâiyiz	Allahumme salli alâ Seyyidina Muhammed Ya Celîli Ya Allah Lâ ilâhe illâllah***
--	---

* Ali Rıza Erhan, 1901-1981 yılları arasında Gaziantep'te yaşamıştır; "Ali Hoca" namıyla bilinmektedir. Gaziantep Akyol, Tabakhane, Tekke camilerinde müezzînlik yapmış, daha sonra Tekke Câmii'nde imamlık yapmıştır. Hattat, bestekâr ve şâirdir. Ali Hoca, Kâdiri Şeyhidir. Vefatından sonra şiirleri Ali Hoca Divânı olarak bastırılmış. Divân'ın başında, bazı şiirlerini besteleyip öğrencilerine öğrettiği bilgisi vardır. (Ali Rıza Erhan, Ali Hoca Divânı, Gaziantep 1983, s.4)

** Ali Tur, Ali Hoca'nın müridi olup, demircilikle uğraşmış ve emekli olmuştur. 1960'lı yıllarda kayda aldığı ses makaralarında yer alan bu ilâhinin sözlerinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir.

*** İlâhinin güftesi, ses makarası kayıtlarından ve 10 Ocak 2020 tarihinde Ali Tur ile kendisinin evinde yapılan görüşmeden derlenmiştir.

Hüzzam İlahi: Aşkın ile Aşıklar

Makaralı ses kaydında yer alan ilâhinin sözleri Yunus Emre'ye, bestesi ise Ali Hoca'ya aittir. İlahinin sözleri:

Aşkın ile aşıklar yansın yâ Rasûlullah
İçip aşkın şarâbın yansın yâ Rasûlullah
Şol seni seven kişi komuş yoluna başı
İki cihan güneşi sensin yâ Rasûlullah
Şol seni sevenlere kıl şefâat onlara
Mü'min olan tenlere cansın yâ Rasûlullah
Şol seni sevdi Sübhan oldun kamuya sultan
Canım yoluna kurban olsun yâ Rasûlullah
Âşıkım şol dîdâre bülbülem şol gülzâre
Seni sevmeyen nâra yansın yâ Rasûlullah
Derviş Yunus'un cânı âlem şefâat kânı
İki cihan sultânı sensin yâ Rasûlullah. (Tatçı, 2016; s.275).

İlahi içerisinde sözlerin tamamı yer almamakta, belli bir kısmı görülmektedir. Eserin makamı ise hüzzamdır. Özkan, bu makamın çeşitli çeşnilerle bezenmiş olmasından ötürü çeşitli dizilerle tanımlanabileceğini belirterek ayrıntılı olarak anlatmakla beraber, günümüze kadar kısaca yerinde hüzzam beşlisine eviçde hicaz dörthüsünün eklenmesiyle oluştuğu tarifini ifade etmiştir (2000, s.288). Bu eser içerisinde çeşitli ses aralıkları ve geçkiler yer almamasından ötürü bu tarif eser için yeterli olacaktır. Eserin usûlü ise 2/4'lük nim sofyandır.

İlahinin notası:

Şekil 8.

Hüzzâm İlahi: Aşkın ile Âşıklar (Türkoğlu, 2020, s. 96)

HÜZZAM İLAHİ

"AŞKIN İLE AŞIKLAR"

Nim Sofyan

Güfte: Yunus Emre*
Kaynak Kişi: Ali Tur (Demirci)**
Derleyen ve Notaya Alan: Zeyneb Türkoğlu

Aş kın i le a_ şık_ lar yan_ sın_ Ya Re sul_ Al_ lah

İ çip aş kın şe_ ra_ bın kan_ sın_ Ya Re sul_ Al_ lah

Şol se ni se ven_ le_ re kıl_ şe_ fa at Al_ la_ hım

En tel Ba ki en_ tel_ Hak Ley_ sel_ Ha di il_ la_ Hu

TÜRKÖĞLU

Aşkın ile aşıklar yansın Ya Resulallah
İçip aşkın şerâbın kansın Ya Resulallah
Şol seni sevenlere kıl şefâat Allahım
Entel Bâki Entel Hak, Leyssel Hâdi illâ Hu***

* Yunus Emre, XIII. Yüzyıl tasavvuf şairidir.
** Ali Tur, Ali Hoca'nın müridi olup, demircilikle uğraşmış ve emekli olmuştur. 1960'lı yıllarda kayda aldığı ses makaralarında yer alan bu ilahinin bestesinin Ali Hoca'ya ait olduğunu ifade etmektedir. (Ali Hoca hakkında bilgi için bkz. Ali Rıza Erhan, Ali Hoca Divanı, Bugün Ajans, Gaziantep 1983)
*** İlahinin güftesi ses makara kayıtlarından alınmıştır. (Güfte için bkz. Yunus Emre Divan Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016, s.275)

SONUÇ ve ÖNERİLER

Türk din mûsikîsi kültüründe 1901-1981 yılları arasında yaşamış olan, Gaziantep'te müezzinlik ve imamlık yapmış olan Ali Rıza Erhan (Ali Hoca)'nın önemli katkıları olduğu görülmektedir. Şâir, hattat ve aynı zamanda bestekâr olan Ali Hoca, divanında da yer alan şiirlerini farklı makamlarda besteleyerek zikir esnasında öğrencilerine de uygulamış ve kendisinden sonrakilere aktarılabilmesi için ses makara kayıtlarına aktarmıştır. Öğrencisi Ali Tur tarafından kayda alınan ve muhafaza edilen 1960'lı yıllara dayanan ses kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılması ile Ali Hoca'ya ait sekiz ilâhının notası gün yüzüne çıkarılmıştır. Eserlerin hangi makamda bestelendikleri hakkındaki bilgi, eserlerin icrâsında kullanılan ses dizilerinin tespit edilmesiyle belirlenmiştir.

Eserlerin günümüzde de öğrenilebilir ve icrâ edilebilir hale gelmesiyle gerek Gaziantep gerekse genel anlamda Türk din mûsikîsi repertuarına katkı sağlanmıştır. Kayıtları yaptığı 1960'larda "Teyb Baba" olarak bilinen Ali Tur Ses kayıtlarına ulaşılmasını sağlaması ve kaynak kişi olarak hocasının eserlerinin derlenmesine destek vermesi neticesinde, bu müziğe önemli katkılarda bulunmuştur. Bu çalışmada Ali Hoca'nın hüseyni makamında biri düğün ilâhisi olmakla birlikte iki ilâhisine, hicâz makamında iki, nihâvend, sabâ, segâh ve hüzzam makamlarında da birer ilâhinin derlemesine yer verilmiştir. Kayıtlardan ve Tur'dan alınan bilgilere göre düğün ilâhisi dışındaki ilâhiler Ali Hoca'nın yaptırdığı zikirlerde kullanılmıştır. Eserlerden hüzzam makamında olanın güftesi Yunus Emre'ye, bestesi Ali Hoca'ya aittir. Nihavend ilâhinin ise müziği bir İstanbul türküsüne, güftesi Ali Hoca'ya aittir. Diğer eserlerin ise hem bestesi hem de güftesi kendisine aittir. Eserlerin ritmik yapısına bakıldığında birinin aksak semâi (10/8), birinin yürük semâi (6/8), diğerlerinin ise nim sofyan (2/4) usulünde olduğu görülmektedir.

Gaziantep'in birçok alanda olduğu gibi müzik alanında da zengin bir mirasa sahip olduğu bu vesile ile de görülmektedir. Bu mirasın günümüzde daha kullanılır ve geleceğe aktarılabilir bir gelenek olarak korunabilmesi için, müzik alan uzmanları tarafından özellikle ses cihazları ile kaydedilen eserlerin incelenmesi, daha fazla eserin notaya aktarılmasına olanak sağlayacaktır. Ses kayıtlarına ulaşamaması durumunda ise yerel müzik kültürüne hâkim, Gaziantep'e has eserleri bilen kaynak kişilerle görüşmeler yapılmalı, bu görüşmeler ses ya da görüntü kaydına alınmalı ve notaya aktarılmalıdır. Gaziantep yöresinin Türk sanat müziği, Türk halk müziği ve Türk din mûsikîsi alanlarındaki eserlerin hepsinin bir araya getirilmesi ile genel manada bir Gaziantep müzik eserleri külliyyatı oluşturulabilir. Ayrıca yine bu alanlardaki bestekârların hayatı ve mûsikîsi hakkında bilgilerin yer aldığı eserler yazılabilir. Derlenen Gaziantep mûsikîsi eserleri, bu ilde görev alan müzik öğretmenleriyle müzik çalıştayları gibi etkinlikler yapılabilir. Bu etkinlikler vasıtasıyla öğretmenlerin ilk ve orta düzeydeki öğrencilere müzik dersleri ve koro gibi çalışmalarda Gaziantep eserlerini öğretmenlerini sağlayabilir. Böylece bir müzik mirasının korunması ve yeni nesillere aktarılması sağlanabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ateş, E. (2015). *Türk din mûsikîsi*. Rağbet Yayınları.
- Erhan, A. R. (1983). *Ali Hoca (Ali Rıza Erhan) Divanı*. Bugün Ajans.
- Feyzi, A., Sümbüllü, H. T., & Turhan, S. (2023). Dârüelhan derlemeleri ve Anadolu halk şarkıları külliyyatının melodi, ritim ve güfte açısından incelenmesi. *Selçuk Türkiyat Dergisi*, 57, 403–421. <https://doi.org/10.21563/sutad.1285251>
- Guest, G., Namey, E. E., & Mitchell, M. L. (2013). *Collecting qualitative data: A field manual for applied research*. <https://doi.org/10.4135/9781506374680>
- Özkan, İ. H. (2000). *Türk mûsikîsi nazariyyatı ve usûlleri*. Ötüken Neşriyat.
- Taşdelen, D., Doğrusöz, N., & Ergur, A. (2021). Çalkantılı bir dönemin kültür sahnesi olarak Dârüelhan: Geleneğin yeniden tanımlanması. *Türkiyat Mecmuası*, 31(2), 819–849.
- Tatçı, M. (2016). *Yunus Emre Divanı*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Turabi, A. H. (2002). *İbn Sînâ'nın Kitâbü's Şifâ'sında mûsikî* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turhan, T. (2018). *Türk müziğinde Gaziantep'te bestekâr ve güfte şairleri*. Şehitkamil Belediyesi Kültür Yayınları.
- Türkoğlu, Z. (2023). Depremi insan üzerindeki etkilerinin müzik ile tedavisi. In T. Karasu & M. Aytepe (Eds.), *Dini ilimler bağlamında depresyon* (ss. 417–442). Fecr Yayınları.
- Türkoğlu, Z. (2020). *Gaziantep'e dînî mûsikî* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yakar, H. İ. (2013). *Antep'te divan şairleri*. YCM Yayınları.